

ВОДЗЫЎ
на дысертацыю С.А.Талмачовай “Мясцовыя органы
дзяржаўнага кіравання па рэалізацыі аграрнай палітыкі расійскага
ўрада на тэрыторыі Беларусі (1861–1914 гг.)”

Гісторыя дзяржаўных устаноў на губернскім і павятовым узроўнях у Расійскай імперыі да нядаўняга часу ігнаравалася ў айчыннай гістарыяграфіі, асабліва гэта тычылася органаў кіравання па рэалізацыі ўрадавай палітыкі ў аграрным сектары эканомікі. У беларускай гістарычнай навуцы ўсебакова распрацаваны пытанні, звязаныя з сутнасцю і асаблівасцямі саміх аграрных рэформ, аднак механізм іх ажыццяўлення практычна заставаўся па-за ўвагай даследчыкаў. Разам з тым, яшчэ ў 1860 г. пад час абмеркавання праекта “Палажэння аб губернскіх і павятовых па сялянскіх справах устаноў” член Рэдакцыйнай камісіі Мікалай Аляксеевіч Мілюцін, які адначасова з’яўляўся намеснікам міністра МУС Сяргея Сцяпанавіча Ланскога, заяўляў, што ў Расіі “да гэтага часу шматлікія благія пажаданні заканадаўцы пераўтвараліся ў мёртвую літару, таму што ён не прадугледжваў стварэння спецыяльнага механізму па рэалізацыі закону”. Такім чынам, эфектыўнасць ажыццяўлення аграрных пераўтварэнняў залежала ад дзейнасці спецыяльна створаных дзяржаўных інстытутаў на ўсіх узроўнях дзяржаўнага кіравання. Менавіта гэты тэзіс дакладна абгрунтаваны саіскальнікам С.А.Талмачовай у працэсе комплекснага даследавання дзейнасці міравых пасрэднікаў і іх з’ездаў, паверачных камісій, губернскіх і павятовых па сялянскіх справах прысутнасцей, павятовых па чыншавіках справах прысутнасцей, земскіх начальнікаў і іх з’ездаў, губернскіх прысутнасцей, павятовых і губернскіх і землеўладкавальных камісій.

Вынікі прадстаўленага да абароны даследавання дазваляць падняць на новы, якасны ўзровень распрацоўку праблем сацыяльна-эканамічнай і палітычнай гісторыі Беларусі другой паловы XIX – пачатку XX ст. Комплексны характар прапанаванай аўтарам работы генерыруе тым самым новы кірунак у даследаванні айчыннай гісторыі.

Актуальнасць праблемы, яе навізна і навукова-абгрунтаваныя вынікі даследавання дазваляюць сцвярджаць, што саіскальнік С.А.Талмачова заслугоўвае прысваення ёй ступені доктара гістарычных навук за:

– першае ў гістарычнай навуцы комплекснае даследаванне ролі і месца мясцовых органаў дзяржаўнага кіравання па рэалізацыі аграрнай палітыкі расійскага ўрада на тэрыторыі Беларусі ў 1861 – 1914 гг.;

– раскрыццё мадэльнай структуры (міравыя пасрэднікі, павятовыя з’езды міравых пасрэднікаў, губернскія па сялянскіх справах прысутнасці, паверачныя камісіі) мясцовых органаў дзяржаўнага кіравання па рэалізацыі аграрных рэформ 1861 г. і 1866 г. і выніковасці іх дзейнасці (зацвярджэнне ўстаўных грамат, з 1863 г. – выкупных, з 1867 г. – люстрацыйных актаў з пераводам памешчыцкіх і казённых сялян на абавязковы выкуп з паніжэннем выкупных плацяжоў і павелічэннем, у большасці выпадкаў, зямельных надзелаў);

- аналіз дзейнасці рэфармаваных паводле закону 1874 г. мясцовых органаў кіравання (губернскія і павятовыя па сялянскіх справах прысутнасці ў Віцебскай, Магілёўскай і Мінскай губернях) і створаных па закону 1886 г. павятовых па чыншавых справах прысутнасцей з выяўленнем і абгрунтаваннем прычын маруднасці ажыццяўлення аграрных пераўтварэнняў (калегіяльнасць губернскіх і павятовых прысутнасцей з адным ці двума штатнымі чыноўнікамі, павелічэнне колькасці спраў па пазямельным уладкаванні спецыфічных толькі для заходніх губерняў сацыяльных груп саслоўя сельскіх абывацелей, нежаданне ўрада фінансава падтрымліваць чыншавую шляхту і інш.);
- доказ таго, што ўвядзенне інстытута земскіх нальнікаў як правобразу міравых пасрэднікаў 1861–1863 гг. не адпавядала рэаліям часу (сумяшчэнне ў адной асобе адміністрацыйных і судовых функцый, ліквідацыя міравога суда ў сельскай мясцовасці, жорскі кантроль над органамі сялянскага самакіравання), асабліва з пачаткам сталыпінскай аграрнай рэформы, якая прадугледжвала разбурэнне пазямельнай абшчыны і стварэнне слоя заможных сялян-землеўласнікаў з наданнем сялянству ўсіх юрыдычных правоў нараўне з іншымі саслоўямі;
- характарыстыку структурных элементаў (павятовыя і губернскія землеўладкавальныя камісіі, земскія начальнікі і іх павятовыя з'езды, губернскія прысутнасці) органаў дзяржаўнага кіравання па рэалізацыі сталыпінскай аграрнай рэформы і абгрунтаванне яе выніковасці на тэрыторыі Беларусі;
- выяўленне асаблівасцей стварэння (розначасовасць і рознапрастаракасць для беларускіх губерняў) і функцыявання мясцовых органаў дзяржаўнага кіравання па рэалізацыі аграрных пераўтварэнняў і, пачынаючы з 1864 г., камплектавання іх кадравага складу пераважна асобамі рускага паходжання, а таксама стварэння і дзейнасці не тыпічных для рускіх губерняў устаноў – паверальных камісій і павятовых па чыншавых справах прысутнасцей.

Навуковы кансультант,
 доктар гістарычных навук, прафесар,
 прафесар кафедры гісторыі Беларусі
 і славянскіх народаў БДПУ

Жытко А.П.

Жытко А.П.
 доктар навук, прафесар А.П. Жытко
 08.03.2013